

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

ОБЩОИКОНОМИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

КАТЕДРА "ИКОНОМИЧЕСКА СОЦИОЛОГИЯ"

УТВЪРЖДАВАМ,

ЗАМ.РЕКТОР по НИД и МС: /п/

(доц.д-р Михаил Мусов)

ИЗПИТНА ПРОГРАМА

за провеждане на конкурсен изпит за прием
на докторанти в специалност „Социология“

ОБЩИ ПОЛОЖЕНИЯ

Настоящата програма е разработена в съответствие с Правилника за прием на докторанти в УНСС.

Приемът на докторанти в специалност „Социология“ се осъществява чрез конкурс. Конкурсният изпит се състои от две части – писмен и устен, с отделни оценки за всяка част.

Конкурсният изпит се провежда от комисия, която включва трима преподаватели – хабилитирани лица, в рамките на професионалното направление на конкурса.

Писменият конкурсен изпит се състои от два модула. Изпитната програма включва две части. Те обхващат цялата материя, която е предмет на конкурсния изпит.

Първият модул на конкурсния изпит предвижда писмено развиване на тема по въпрос от първата част на изпитната програма.

Вторият модул изисква написване на научно социологическо есе по тема, свързана с втората част на изпитната програма.

Кандидат-докторантите избират и разработват една от три предложени от изпитната комисия теми за научно социологическо есе. Те са свързани с трите тематични блока въпроси, включени във втората част на изпитната програма.

Писменият изпит е анонимен. Той продължава 4 (четири) астрономически часа общо за двата модула.

До устен изпит се допускат кандидатите, получили оценка от писмения изпит не по-ниска от „много добър“ (4,50). Устният изпит се провежда под формата на събеседване с кандидат-докторанта по развитата от него писмена тема и разработеното научно есе.

За успешно положили изпита се считат кандидатите, получили средна оценка от писмения и от устния изпит не по-ниска от „много добър“ (5,00).

Първа част

Изпитна програма

1. **Специфика на социологическото изследване на обществения живот.** Равнища и сфери на социологическия анализ. Теоретична, емпирична и приложна социология. Микро-, мезо- и макро-равнища на социологическата теория и методология. Множественост на социологическите парадигми.
2. **Възникване на социологията като наука.** Социологическа програма и методологически принципи на първия позитивизъм. Социологията като фундаментална наука (О.Конт). Система на обществото: социална статика и динамика. Еволюционистката социология (Х.Спенсър). Обществото като свръхорганизъм. Закони на обществената еволюция и еволюционна типология на общества.
3. **Класически социологически теории.** Френската социологическа школа (Е.Дюркем). Специфичният предмет на социологията (“колективното съзнание”). Механична и органична солидарност. Сциентичната социология в Италия (В.Парето). “Логически” и “не-логически” действия. Основни принципи на разбиращата социология (М. Вебер). Типология на социалното действие. Социалното неравенство: класа, статус, партия.
4. **Марксистката парадигма в социологията.** Материалистическо обяснение на историята и диалектически начин на мислене. Начин на производство, производителни сили и производствени отношения, „база” и „надстройка”. Обществено-икономически формации. Класи, класова борба, социална революция. Алтернативни интерпретации на марксизма (болшеvizъм, социална демокрация, критически социални теории, неомарксизъм).
5. **Социално действие и социална система.** Функционални императиви (Т. Парсънс). Социални позиции и роли. Социализация и социален контрол. Социологическите теории със “среден обseg” (Р. Мъртън). Явни и латентни функции и дисфункции на социалната система. Социално взаимодействие и символни посредници (Дж. Х. Мийд). Теории на социалната размяна (Дж. Хоуманс, П. Блау).
6. **Взаимопроникване на икономическия и социологическия анализ.** Теория на обществения избор (Дж.Бюкенън, Г.Тълок). Теория на социалния избор (К.Ароу, М.Олсън, А.Сен). Теория на рационалния избор (Дж.Коулман). Нова икономическа

социология. „Вграденост“ на икономическите действия в социалните отношения (М.Грановетер).

7. **Институционална система на обществото.** Икономически, политически и социални институции на модерния капитализъм. Инклузивни и екстрактивни икономически и политически институции (Д.Аджемоглу, Дж.Робинсън). Институционална динамика и теорията за „зависимост от пътя“ (Д.Норт). Институционални трансформации в постсоциалистическите общества.
8. **Организацията като обществен феномен.** Типове организации. Бюрократичната организация и бюрократичната рационалност (М.Вебер). Дисфункции в бюрократичната организация. Формална и неформална структура на организацията. Съвременни социологически теории за организациите. Неписани организационни модели (Х Хофстеде). „Макдоналдизация“ на обществото (Дж.Ритзър).
9. **Социални общности и мрежи.** Генезис, същност и класификация на социалните общности. Въобразените общности на модерността. Основни елементи на социално-мрежовия анализ. Социални мрежи и социален капитал. Междуетнографични мрежи. Виртуални общности и мрежи в дигиталната епоха.
10. **Емпирично изследване (ЕИ).** Видове емпирични изследвания и основни сфери на приложение. Структура и етапи на ЕИ. Програма, хипотези, теоретичен модел на ЕИ. Операционализация и система от емпирични индикатори. Изследователски дизайн. Въпросникът като изследователски инструмент.
11. **Количествени и качествени методи на регистрация.** Сравнителни предимства и недостатъци, условия за ефективно приложение. Количествени методи - пряка анкета, стандартно интервю, структурирано наблюдение, експеримент. Качествени методи - дълбочинно интервю, групов дискусия, неструктурирано наблюдение, експертна оценка.

Втора част

Тематични области за разработване на есе

Тематичен блок А. Съвременни обществени трансформации, глобализация, миграция

1. **Макросоциологически теории за общественото и икономическото развитие.** Стадии на икономическия растеж (У. Ростоу). Теории за индустриалното общество (Р.Арон, Дж.Гълбрайт). Концепцията за постиндустриалното общество (Д. Бел). Трите вълни на човешката цивилизация (А. Тофлър). Четвъртата индустриална революция (К.Шваб).
2. **Социологически интерпретации на съвременните обществени трансформации.** Глобализация и антиглобализъм. Информационното мрежово общество (М.Кастелс) Рисковото общество (У.Бек). Капитализъм 4.0 (А.Калецки). Теории за посткапитализма (П.Мейсън).
3. **Международна миграция и мобилност.** „Векът на миграцията“. Миграционни теории: неокласически икономически теории, теория на човешкия капитал, нова икономика на миграцията, теория за „системата-свят“, транснационализъм, теория на мрежите. Европейска и национална миграционна политика. Българският миграционен феномен.

Тематичен блок Б. Социални неравенства, конфликти, девиантност

1. **Обществени и икономически неравенства.** Класически теории за неравенството (К.Маркс, М.Вебер). Функционална и конфликтна теория за стратификацията. Социално-икономически и професионално-съсловни модели стратификационната система на обществото. Обществени елити, средна класа, работническа класа, низша класа. Прекариат.
2. **Съвременни социални конфликти.** Конфликтът като социално явление - същност и основни понятия. Съдържание, характер и функции на конфликта. Динамика на конфликта – основни фази. Видове конфликти. Социални конфликти в съвременните общества. Неформални социални мрежи и властови конфликти.
3. **Неформална и „скрита“ икономика.** Видове, обхват, икономическа и политическа значимост. Криминална („черна“) и недекларирана („сива“) икономика – сфери, форми и мащаби на разпространение. Корупционни квази пазари. Неформална икономика, домашен и доброволен труд. Методи за изследване и измерване на скритата икономика.

Тематичен блок В. Култура, идентичност, нови социални и граждански движения

1. **Култура и общество.** Културата като „софтуер на ума“ (Х. Хофстеде). Елементи на културата – език, ценности, норми, санкции. Културни трансформации и модернизация на обществото. Нациите и културните различия. Етноцентризъм и малцинства. Културна интеграция и мултикултурализъм.
2. **Социална идентичност.** Национална и етно-народностна идентичност. Религиозна и културна идентичност. Класово-стратификационна и професионално-статусна идентичност. Родово-семейна и личностна идентичност. Изграждане на идентичността в мрежовото общество. Легитимираща, проектна и идентичност на съпротивата.
3. **Гражданско общество и социални движения.** Идеята за гражданското общество (А. Селигман). Парадоксът на гражданското неподчинение (Х. Арент). Демокрация на участието. Контрадемократията като форма на демокрация (П. Розанвалон). Новите социални движения. Лидерство, харизма и обществен популизъм.

ПРИМЕРНИ ТЕМИ ЗА НАУЧНО ЕСЕ:

Тематичен блок А.

Завръщащите се мигранти: реалност или илюзия

Тематичен блок Б.

Социални неравенства в съвременното българско общество

Тематичен блок В.

Национална идентичност и културна интеграция

Основна литература:

1. Аджемоглу, Д., Дж.Робинсън (2013). *Защо нациите се провалят? Къде са корените на силата, просперитета и бедността*. София: Издателство „Изток-запад“.
2. Атанасов, Ат. и колектив. (2004). *Емпиричното социологическо изследване на социалната действителност: подходи, методи организация, проблеми и нови решения*. София: Академично издателство „Проф. М. Дринов“
3. Бъргър П. (1998). *Покана за социология*. София: Издателство „ЛИК“
4. Гидънс, А. (2003). *Социология*. София: “Прозорец”
5. Елиас, Н. (1999). *Що е социология?* София: Издателство „ЛИК“
6. Колев, Бл. и колектив. (2005). *Икономическа социология* София: Университетско издателство “Стопанство”
7. Нончев А., В.Стоилова, М.Стоянова, Ал.Стоянов, Г.Петрунов, М.Мишева (2017). *Икономическа социология*. София: Издателски комплекс – УНСС
8. Норт, Д. (2000). *Институции, институционална промяна и икономически резултати*. София: Издателство „ЛИК“
9. Съйкова Св., Ат.Атанасов, Ем.Ченгелова (2014). *Социалните емпирични изследвания. Методологически аспекти*. София: Академично издателство „Проф. М. Дринов“
10. Фотев Г. (1993). *История на социологията*. София: Университетско издателство “Св.Климент Охридски”

Допълнителна литература към Втора част на изпитната програма:

Тематичен блок А. Съвременни обществени трансформации, глобализация, миграция

1. Бауман, З. (1999). *Глобализацията. Последниците за човека*. София: Издателство „ЛИК“
2. Бек, У. (2013). *Рисковото общество. По пътя към една друга модерност*. София: ИК „Критика и хуманизъм“
3. Елиас, Н. (2001). *Относно процеса на цивилизацията*, т. I и II. София: АТИКА
4. Калецки, А. (2013). *Капитализъм 4.0. Раждането на новата икономика след кризата*. София: Издателство „Класика и Стил“
5. Кастелс, М. (2001). *Възходът на мрежовото общество*. София: Издателство „ЛИК“
6. Кръстева, А. (2014). *От миграция към мобилност: политики и пътища*. София: Нов български университет
7. Мейсън П (2016). *Посткапитализмът. Пътеводител за нашето бъдеще*. София: „Изток-запад“,
8. Стийлиц, Дж. (2003). *Глобализацията и недоволните от нея*. София: ИК “ИнфоДар”
9. Тофлър, А. (1991). *Третата вълна*. София: ИК „Яворов“

Тематичен блок Б. Социални неравенства, конфликти, девиантност

1. Дарендорф, Р. (1993). *Съвременният социален конфликт*. София: Център за изследване на демокрацията
2. Дейвис, К., У. Мур. (1987). *Някои принципи на стратификацията*. В: *Социологически проблеми*, бр. 3, с. 114-123
3. Стиглиц, Дж. (2014). *Цената на неравенството. Как днешното разделено общество застрашава бъдещето ни*. София: Издателство „Изток-запад“
4. Стоянов, А. (2016). *Социална диференциация, стратификация и статусни йерархии*. София: Издателски комплекс - УНСС
5. Стоянова, М. (2014). *Конфликтите през призмата на социологията*. София: Университетско издателство “Стопанство”
6. Тилкиджиев, Н. (2002). *Средна класа и социална стратификация*. София: Издателство „ЛИК“
7. Ракаджийска, Т., М. Христова, Д. Сивков (2017). *Социалният капитал*. София: Издателски комплекс – УНСС
8. Уиликинсън, Р., К.Пикет (2014). *Патология на неравенството. Защо равенството прави обществата по-силни?* София: Издателство „Изток-запад“
9. Христов, С. (2013). *Неравенството в България – динамика, сравнителен анализ и причини*. София: Институт за пазарна икономика.

Тематичен блок В. Култура, идентичност, нови социални и граждански движения

1. Андерсън, Б. (1998). *Въобразените общности*. София. ИК “Критика и хуманизъм”
2. Ападурай, А. (2006). *Свободната модерност. Културни измерения на глобализацията*. София. Издателство „ЛИК“.
3. Бауман, З. (2004). *Общността. Търсене на безопасност в несигурния свят*. София: Издателство „ЛИК“
4. Калхун, К. (2003). *Критическа социална теория. Култура, история и предизвикателство на различието*. София: ИК „Критика и хуманизъм“
5. Колев Б. (2017). *Икономическа култура*. София: Издателски комплекс – УНСС,
6. Розанвалон, П. (2012). *Контрадемократията*. София: Издателство „Изток-Запад“
7. Селигман, А. (1995). *Идеята за гражданското общество*. София: ИК „Критика и хуманизъм“
8. Хобсбаум, Е. (1996). *Нации и национализъм от 1780 до днес. Програма, мит, реалност*. София: „Обсидиан“
9. Хофстеде, Х. (2001). *Култура и организации*. София: Издателство „Класика и стил“

УКАЗАНИЯ ЗА ПРОВЕЖДАНЕ НА КОНКУРСНИЯ ИЗПИТ

А. Първи модул на писмения изпит (развиване на писмена тема)

При развиването на тема се очаква демонстриране на структурирани базови теоретични знания в съответната научна област. Кандидат-докторантите трябва да покажат:

- добро познаване на научната литература и водещите автори по темата;
- запознатост с актуални научни изследвания;
- представяне на ключови дефиниции;
- правилна употреба на специализирана терминология;
- изразяване на собствена позиция;
- формулиране на обосновани изводи и заключения;
- умение за логично и аргументирано изложение;
- добър стил и езикова култура.

Б. Втори модул на писмения изпит (научно есе)

„Есе“ буквално означава "опит". Научното есе е академичен текст с обоснована и аргументирана защита на теза по значим научен проблем. Характеризира се със следните особености:

- ясно формулирана авторова теза по разглеждания проблем;
- научна аргументация, включваща разглеждането на различни (противоположни) гледни точки;
- свобода в композиционно отношение, но в общата рамка на класическата структура на научен текст: увод и основна теза, изложение (аргументация), заключение (изводи);
- логична последователност и свързаност между отделните структурни единици;
- използваната лексика е свързана с основните научни термини в съответната област;
- възможен е експресивен стил на изложението, но емоционалните и оценъчни съждения се базират на рационални аргументи;
- спазване нормите на съвременния книжовен български език.

Ако темата на научното есе е свързана с проблем, който кандидат-докторантът има намерение да изследва в своята бъдеща дисертация, той може да представи в обобщен вид своите идеи в някои от следните насоки:

- да обоснове необходимостта от проучване на конкретния научен проблем;
- да формулира ключовите изследователски въпроси, на които дисертационното изследване трябва да даде отговор;
- да предложи основни хипотези на дисертационното изследване, които ще бъдат верифицирани;
- да представи синтезирано методиката на изследването, която ще бъде приложена и емпиричната информация, която ще бъде събирана и анализирана;
- да очертае очакванията си за научните и приложните резултати, които ще бъдат постигнати.

Критерии за оценка на научното есе

Оценяването на научното есе се извършва по четири основни критерии: структура; съдържание, стил на изложение; собствено отношение и лична позиция на автора.

Критерии	Изисквания
Структура	Разработеното есе следва да съдържа три задължителни елемента: увод, изложение, заключение. Уводът кратко изяснява позицията/основната теза на автора или отговора на зададения му въпрос. В изложението се привежда аргументация, защитаваща авторската позиция, включваща и разглеждането на различни (противоположни) гледни точки. Заклучението съдържа ясно и категорично изразено заключително мнение/теза на автора.
Съдържание	При представяне съдържанието на научното есе авторът трябва да демонстрира умения: • да формулира ясни тези; • да излага логични аргументи в тяхна подкрепа; • да анализира критично различни научни позиции; • да представя, анализира и интерпретира научна информация и да преценява достоверността ѝ; • да предлага обосновани изводи и заключения. Ако темата на научното есе е свързана с проблем, който кандидат-докторантът има намерение да анализира в своето бъдещо дисертационно изследване, съдържанието може да включва обобщено представяне на неговите идеи.
Стил	В есето следва: • да са използвани правилно основни понятия и термини на социологията; • да не са заимствани (плагиатствани) чужди текстове по разисквания в есето проблем; • текстът да е написан на книжовен български език.
Собствено отношение и лична позиция на автора	В есето: • има изразена оригинална лична позиция; • представена е нова интерпретация на научен проблем; • въведени са нови концепции или ново съдържание на научни понятия; • предлагат се нови подходи и методи за изследване на научния проблем; • търсят се нови решения на научния проблем.

Катедра “Икономическа социология” Ръководител катедра: /п/

УНСС, София